

911-4

EMLÉKKÖNYV

SZENT ISTVÁN KIRÁLY

HALÁLÁNAK KILENC SZÁZADIK ÉVFORDULÓJÁN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA FELKÉRÉSÉRE

SZERKESZTETTE

SERÉDI JUSZTINIÁN

BIBOROS HERCEGPRIMÁS

A M. TUD. AKADÉMIA IG. ÉS TISZTELETI TAGJA

ELSŐ KÖTET

Tövt.

E 50

BUDAPEST, 1938

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

A HONFOGLALÁS ELŐTTI
MAGYARSÁG ÉS A KERESZTÉNYSÉG.

Írta: MORAVCSIK GYULA.

BÖLCSES LEÓ bizánci császár taktikájában a türkök (= magyarok) hadiszervezetét és szokásait ismertetve ismételten összehasonlítja a magyarokat a bolgárokkal s ennek kapcsán nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a magyarok szokásai csak annyiban ütnek el a bolgároktól, amennyiben ez utóbbiak már keresztény hitre tértek s így a bizánci erkölcshöz alkalmazkodván, hitelenségükkel együtt vad és nomád jellegüket is levetették.¹ Bölcs Leó e fontos nyilatkozatában arra a tényre céloz, hogy Boris-Michael bolgár fejedelem népével együtt már 864-ben megkeresztelkedett s így belekapcsolódott a keresztény népek nagy közösségébe.² De szavaiban egyszerűen az a negatív megállapítás is kifejezésre jut, hogy a bolgárokkal ellentétben a magyarok még nem keresztények. A bizánci császár a magyarokat közelebből a 894/5. évi háború folyamán ismerte meg, amidőn azok a bolgárok ellen szövetségesei voltak. Műve egy másik helyéből azonban az is kitűnik, hogy amikor munkáját írta — ami 904—912 között történt — a magyarság már mai hazájában lakott, vagyis a honfoglalás nagy eseménye befejeződött.³

A korábbi időkre vonatkozó arab-perzsa források egy-két elszórt megjegyzéséből is tudjuk, hogy a honfoglalás előtti magyarok pogányok voltak.⁴ De Bölcs Leónak köszönhetjük azt a határozott tudósítást, hogy a hosszú vándorútja után végleges hazájában letelepedő magyarság még nem vette fel a kereszténységet.

Egész népek keresztény hitre való áttérése rendszerint egy-egy nagy

¹ Vári kiadása a MHK.-ben: XVIII. fej. 60. §. = Migne: PG. 107. XVIII. f. 61. §.

² E dátumról a korábbi felfogással szemben l. A. Vaillant—M. Lascaris: La date de la conversion des Bulgares, Revue des Études Slaves 13 (1933) 6—15.

³ L. Moravcsik Gy.: A magyar történet bizánci forrásai. Bp. 1934. 134. l.

⁴ MHK. 169., 172., 195. l. — A magyarok ösvallásáról l. Solymossy S.: A magyarság néprajza IV. k. Bp. 1937. 402. skk. lk.

uralkodó műve, de az ilyen folyamat mégsem történik egyik napról a másikra. Az egész nemzet megtérését rendszeresen megelőzik korábbi térítési kísérletek s egyes elszigetelt vagy csak kisebb körre terjedő áttérések. Az orosz nemzet keresztény hitre térése Vladimir fejedelem 989. évi megkeresztelkedésével indult meg, de Igor fejedelem özvegye, Olga már 954 táján megkeresztelkedett Konstantinápolyban. Abból a tényből tehát, hogy a magyarság egésze a honfoglalás idején még pogány volt, s hogy keresztény hitre való térése új hazájában csak egy századdal később, Szent István idején következett be, nem következik, hogy korábban nem került érintkezésbe a kereszténységgel. Joggal merülhet fel tehát a kérdés, vajjon érte-e a honfoglalás előtti magyarságot keresztény hatás, vajjon a kialakuló nép egyes elemei, törzsei, vezérei megismerkedtek-e már korábban a keresztény vallással?

A probléma vizsgálatára két út nyílik előttünk. Az elsón haladva az a kérdés vetődik fel, vajjon maga a magyarság nem őrzött-e meg olyan művelődési elemeket, amelyek honfoglalás előtti keresztény érintkezésekre vagy hatásokra vallanak? Gondolunk itt a nyelvre, amely egy nép multjának leghűbb tükre, és oly folklorisztikus elemekre, amelyek sokszor messzi századok homályába is bevilágítanak. Ami a magyar nyelv honfoglalás előtti szókészletét illeti, amennyire az rekonstruálható, tudomásunk szerint annak — talán az egyetlen *kereszt* szót kivéve — nem ismeretes olyan akár eredeti, akár későbbi jövevény eleme, amely keresztény fogalomkörre utalna, vagy legalább keresztény hatásokra engedne következtetni. Ugyanígy vagyunk azzal a folklorisztikus anyaggal, amelynek eredetét a honfoglalás előtti időkbe tudjuk visszakísérni. Hősmondáink, népmeséink keleti elemeiben a legújabb kutatások ősi samanisztikus és totemisztikus hagyományokra bukkantak, de honfoglalás előtti keresztény színeződésnek semmi nyoma sincs. E negativumokból már is levonhatjuk azt a következtetést, hogy ha érte is a magyarságot vagy egyes elemeit a honfoglalás előtt valamilyen keresztény hatás, az mélyreható és főleg az egész magyarságra kiterjedő nem lehetett.

Ha tehát ez az első út nem vezet semmiféle pozitív eredményre, marad a másik. Megvizsgálandó, vajjon a reánk maradt forrásanyag felkutatása alapján nem bukkanunk-e oly nyomokra, melyekből a honfoglalás előtti magyarság keresztény kapcsolataira lehet következtetni.

A magyarság honfoglalás előtti történetére vonatkozó legújabb kutatások alapján — ha a részletekre vonatkozólag az egyes kutatók felfogása közt némi eltérések mutatkoznak is — a magyarság kialakulásának és vándorútjának főbb körvonalait világosan látjuk.¹ A finn-ugor eredetű magyar-

¹ A nélkül, hogy itt részletekbe bocsátkoznánk, csak röviden utalunk az idevonatkozó legújabb irodalomra: Hóman—Szekfű: Magyar történet I².; Németh Gy.: A honfoglaló magyarság kialakulása, Bp. 1930.; Moravcsik Gy.:

Az onogurok történetéhez, Bp. 1930.; Fehér G.: A bolgár-törökök kapcsolatai a magyarsággal és a legújabb magyar őstörténetkutatás. Századok 69 (1935). Pótfüzet 513—553. l.